

Isusovac Baltazar Milovec, Katarinin suvremenik, kaže da je Katarina svoj molitvenik dala »medj ljudi razdeliti«, poklanjala ga badava. Zbog posebne topline koja se osjeća u molitvama i koja zrači iz njih, ljudi su ga radosno prihvatili, posebno Međimurci. Za njih je značajan i po tome što su iz njega preuzeli nekoliko prevedenih tekstova iz latinskih hymnusa i njima nadodali u kasnijem desetljećima i stoljećima izvorne pučke napjeve i tako stvarali i stvorili nove međimurske pučke crkvene popijevke, među kojima je i popijevka u čast sv. Barbare:

*Zdrava budi o Diuicza
Jesusseva Zaručnica
Paradišomzka Rosicza
Lipe duhe Fiolicza.*

Katarina Zrinska je u Putnom Tovarusu objavila deset kitica ikavicom, pjevači su znali samo šest i kod pjevanja su miješali ikavicu s kajkavštinom. Napjevi su im bili različiti, inačice napjevu popijevke »Pitala su dečica« koju popijevku pjevaju djevojčice ili djevojke u Međimurju obilazeći seljačke domove u predvečerje Sviječnice.

Katarina Zrinska zadužila je hrvatsku književnost jer je širila hrvatsku riječ i u onim krajevima Hrvatske gdje je ta riječ bila potiskivana njemačkim i mađarskim govorom i pismom. Napisala je:

»Premišljavajući vnogokrat, da se skoro zmeda vsega svita jezikov najmanje hrvackoga ovo doba štampanih knjig nahodi, pače i one, koje nigda bihu po pobožnih i Boga bojećih ljudi učinjene i štampane već se zatiraju i malo kadi nahode...« Zbog toga se odlučila tiskati i ljudem obojega spola, vsake vrste i fele dobrim kršćenikom, molitvenik na hrvatskom jeziku pokloniti.

⁵ Baltazar (Boltžar) Milovec rođen je u Međimurju 7. kolovoza 1612. godine. Gimnaziju završava u Gracu. U isusovački red stupa 1629. u Leobenu, zatim

se 1630. vraća u Grac gdje studira filozofiju. 1635. je profesor principija u Zagrebu, a 1637—1640. boravi u Beču i studira teologiju. Doktorat filozofije postigao je 1643. u Beču. Nakon toga bio je profesor poetike u Šopronu i Varaždinu a u Zagrebu propovjednik. Kao povjesničar napisao je povijest isusovačkog reda od 1662. do 1673. Od molitvenika najznačajniji su mu: *DVOI DUSSNI KINCH* iz 1661. i *DUSSNI VERT*, duhovnim cvetiem nazzagyen. To je to: unoge fele officiumi i litanye iz nekoih molitvenih knyisicz szkupa szpravlyeni, i na hervatzki jesik pretolmacheni posbomim dussam na duhovnu naszladnoszt i haszen. Po P. Bolthisarv Millovczv, tovarustva Jesussevoga redovniku — Stapan v u Bechu, Pri Janussu Kürneru, leta 1664.

U ovom molitveniku također nalazimo hymnus u čast sv. Barbare, ali ga Milovec objavljuje u kajkavštini:

*Zdrava budi, o devica,
Jezuševa zaručnica,
Paradišomska rožica,
Lepe duhe fiolica.*

Milovec je zaslužan i za procvat kajkavske književnosti u 17. stoljeću. Bio je odličan propovjednik, nazvan: — Cicero Croaticus —, osim hrvatskog, govorio je latinski, njemački i mađarski. Umro je u Zagrebu 17. siječnja 1678. godine.

Za života je u rodnom Međimurju imao prilike čuti pjevanje puka kod crkvenih obreda na Veliki petak. Tad su se pjevale popijevke — od muke i smrti Jezuseve —, zbog toga nije neobično da se u molitveniku Dušni vrt u »oficijumu« — Od sedem žalosti B. Marije, vsegdar device — nalaze sadržaji hymusa koji nisu prijevodi latinskih tekstova nego prepoznatljive inačice starih međimurskih korizmenih popijevki (lita-nijskog tipa), koje se i u naše vrijeme još uvijek pjevaju na Veliki petak u mnogim međimurskim crkvama.

IZ GLAZBENE PROŠLOSTI

Uredbe i odluke o službi voditelja kora donesene na nadbiskupskim sinodama zadarske dijeceze 1664. i 1680. godine

Zdravko Blažeković, Zagreb

Muzička praksa u zadarskoj prvostolnoj crkvi sv. Stošije u razdoblju baroka ostala je do danas prilično neistražena. Dok je, na primjer, za splitsku prvostolnicu sv. Dujma ili dubrovačku katedralu danas, popis poimenično poznatih glazbenika koji su u njima djelovali, pa i dokumenata koji govore o njima relativno opsežan, o glazbenicima u zadarskoj katedrali broj podataka za sada je skroman. Dosadašnja istraživanja polazila su više od sačuvanih muzičkih izvora, a manje od arhivskih materijala, pa nam je danas poznatije što se izvodilo, nego *tko* je muzicirao. Zbog toga se čini dragocjenim svaki arhivski podatak koji ispunjava te praznine.

U arhivu zadarske nadbiskupije sačuvana su dva sveska *Uredbi i odluka* proglašanih na dijecezaškim sinodama zadarskih nadbiskupa. Teodora Balbija 1664. i Ivana Evanđelista Parzaghija 1680. godine.¹ U svescima koji sadržavaju zaključke Sinoda o bogoslužju, o vršenju različitih funkcija u crkvi, postoji i poglavlje *De officio magistr*

chori u kojem su definirane dužnosti i zadaci voditelja kora.

Teodor Balbi (Venecija, ? — Venecija, oko 19. VIII. 1669) potomak je ugledne mletačke patricijske obitelji. Bio je opat i prepozit crkve sv. Celza i Nazarija u Bresci kad ga je 20. XI. 1656. papa Aleksandar VII. imenovao zadarskim nadbiskupom.² U nastojanju da unaprijedi vjerski život pozvao je u Zadar franjevce trećorece i održao spomenutu dijecezansku sinodu. Odgojenom i školovanom u Veneciji, kvalitetne glazbene produkcije nisu mu bile strane, pa je za izvedbe u crkvi sv. Stošije povremeno pozivao strane glazbenike. Kao prijatelj znanosti 1665. godine dao je akademiji *Cinici* prostorije za rad u svojoj palači.

Teodora Balbija naslijedio je franjevac Ivan Evanđelista Parzaghij, kojeg je na zadarsku nadbiskupsku stolicu postavio papa Klement IX., 19. kolovoza 1669. Na tom je položaju ostao sve do smrti 24. kolovoza 1688. U jesen 1680. sazvao je dijecezansku sinodu.³

Na Sinodi održanoj od 28—30. rujna 1664. pod nadbiskupom Teodorom Balbijem, u 6. poglavlju o službi voditelja kora zbilježeno je slijedeće:⁴

Caput Sextum
De Officio Magistri Chori.

Chori Magister debet Officij Divini incumbere de, ac propriis cum
penitentibus se oportet in Lubici, ac in Anax Gregorianis, ac in
Romanis Directorium Chori, ac pro sane iudicia, suppone. Anonim
quos Gradualy, Antiphonarj, ac Psalterij regere de, ac: in ip
suis officiorum suae, pudioy, sarrim capere, ac probat. Inuicem
ne. Omnia, Lucina, Prophecia, Regemoria, ac alia Simili
tily, ad quos spectat, assignat de. Officij Maiorj, Heteromedi, ac
Kantorey De vocatoy, in p^o Summariy Cacheloyat iocorum
funerorum quae solit.
Chori quos: inuicem p^o die. L^o mitiones, ac alia, quae ab ipse
icanda bene in Chori, coram se p^olygane, sicut, In eos, po
sonium incumbat, ac p^olygane p^olygane, ac hinc inde sic,
ia ne inuicem p^olygane, alique moralis inuicem p^olygane, hinc inde
p^olygane, amedari p^olygane, p^olygane p^olygane, compendium.
Sicut, quos: p^olygane: ad videndum sicut p^olygane, conditum
sibi aliter in Summariy, Anonim, debito ordine, ac modis p^olygane
re: Ministroy, qui Chori, ac Chori, ac: Antiphonarj de ho
re de, ac p^olygane sine, sicut: Hymny, Litania, Psalms, ali
os: p^olygane in p^olygane, sicut: sicut, vel i. hinc
ad quos spectat, inuicem.

Caput sextum: De officiis Magistri Chori, iz: Constitutiones et Decreta dijecezanske sinode nadbiskupa Ivana Ev. Parzaghija 13—15. listopada 1980.

»Voditelj kora mora prisustvovati svim bogoslužjima, te se dolikuje da bude prokušani stručnjak u liturgijskim propisima i gregorijanskom pjevanju, da prema Rimskom direktoriju, određuje što se može u koru pjevati. On također treba voditi pjevanje graduala, antifonara i psalterija, a slabije pjevače posebno vježbati i usavršavati u težim napjevima, kako se ne bi javno pjevalo neskladno ili crkvenom pjevanju neprilično. Nadalje, svakom pjevaču mora naznačiti pozivnike, reke, čitanja, proroštva, rezponzorije i ostalo, osim u bogoslužju Velikog tjedna i Božića, kad primitelj običava načiniti popis tih službi.

Neka također nastoji, da mladi klerici dan prije pred njim, točno i razgovjetno izgovore jutarnja čitanja i ostalo što se ima recitirati u koru.

Neka naročito pripazi da pjevanje bude složno i razgovjetno, tako da se svaka riječ izgovori jasno, te da između interpunkcija bude kratka stanika. Neka ljubazno opomene pjevače, kad zapazi da pjevaju krivo i loše; one pak, koji odbiju da se pokore, prisilit ćemo kaznama da se opamete.

Njegova je dužnost isto tako voditi sve procesije, a u tom će mu pomagati jedan od prikladnijih sakristana; načinit će također raspored prema propisanim pravilima u poglavlju: »O svetim opodima«, te čedno rasporediti kler po određenom redu, ministrante koji imaju nositi križ, zastavu i svijeće unaprijed će upozoriti da budu na svom

mjestu. Himne, litanije, psalme i ostale molitve, što se u procesijama pjevaju, sâm će započinjati, ili će na to upozoriti one čija je to dužnost.

Voditelj kora mora biti prisutan i voditi gregorijansko pjevanje kadgod prečasnij kaptol prvostolne crkve u procesiji odlazi u druge crkve slaviti bogoslužje.

Kad se obdržava pobožnost četrdesetsatnog klanjanja, dužan je napisati raspored službenika koji će asistirati i ministrirati, pripazivši pri tom na uobičajeni redosljed.⁵ On će također sastaviti popis crkava u kojima se u petke kroz mjesec ožujak trebaju održavati postaje.

Osim toga, ako po običaju naše crkve još nešto spada na njegovu službu, a ovdje nije spomenuto, želimo da sve to obdržava i izvršuje.

Među odredbama Sinode održane 16 godina kasnije, 13—15. listopada 1680. u vrijeme biskupa Ivana Ev. Parzaghija dužnosti voditelja kora prepisane su gotovo doslovno, što pokazuje da je među njima bilo sadržano sve potrebno i bitno, da bi muziciranje u prvostolnoj crkvi bilo na zadovoljavajućoj razini, pa nije trebalo ništa dodavati niti mijenjati.⁶

Odredbes sročene u knjigama dijecezanskih sinoda 1664. i 1680. ne predstavljaju nešto nepoznato drugim katedralnim crkvama na Jadranskoj obali, ali zanimljivo ih je pročitati, smjestiti u okružje prvostolne crkve sv. Stošije, pa neka posluže kao poticaj istraživanju osoba koje su vršile dužnost magistra chori.

BILJESKE

¹ — Synodus dioecesana prima Ill/ustrissi/mi ac Rev/erendissi/mi D/omini/ D/omini/ Theodori Balbi miseratione divina archiepiscopi Jadrensis. Die 28. 29. 30. Septembris M.DCLXIV. (Poglavlje): De officio Magistri Chori)

— Constitutiones et Decreta Ill/ustrissi/mi ac R/everendissi/mi D/omini/ D/omini/ Evangelistae Parzaghij, M/iseratione/ D/ivina/ Archiepiscopi/ Jadrensis, In Sua P/ri/ma Dioecesana Synodo promulgatae Die 13. 14. et 15. Mens/is Octobris 1680. Opus lucubratum Hyeronymi de Dominis Nobilis Arbensis, Sac/rae/ Theologiae Doctoris ac I/uris/ U/triusque/ P/eriti/ Archidiaconi Eccl/esi/ae Metropolitanae Iadrensis/, Nec non Ill/ustrissi/mi ac R/everendissi/ /mi D/omi/ni Archiepiscopi praefati Vicarii in Spiritualibus, et Temporalibus G/ene/ralis Compilatum. (Caput sextum: De Officio Magistri Chori, str. 90—91).

² Usp. Carlo Federico Bianchi, Zara christiana, I, Zadar, 1887, str. 69—70.

³ Usp. ibid, 70—71.

⁴ Za transkripciju i prijevod teksta zahvaljujem se vlč. g. Andriji Lukinoviću.

⁵ Četrdesetsatno klanjanje produkt je Tridentinskog koncila (1545—1563) i organizirano je u vrijeme poklada. U spektakularnom dekoru i s vrhunskim glazbenim priredbama održavao se »duhovni« karneval da bi se na taj način suzbile neobuzdanosti onog svjetovnog. (Usp. Marijan Grgić, Glazba kao presudan čimbenik renesansne svečanosti, Bulletin, 2, Muzičke večeri u Donatu, Zadar, 1976, str. 7—8).

⁶ U vrijeme pisanja ovih odredbi regens chori zadarske Prvostolnice bio je monsinjor? (mons.), a kasnije kanonik Zadranić Šime Vitasović (1644—1719) koji je oko 1677. ispisao zbornik »Koralni priručnik« u kojem se, među ostalim, nalazi dvoglasni Acclamatio, jednoglasni Praeconium natalitium — svečani božićni navještaj za izvođenje u kanoničkom koru na Badnji dan kod Prvog časa, te Stenja na hrvatskom jeziku za svetkovinu sv. Stošije. (Rukopis se nalazi u Biblioteci Prvostolnog zadarskog kaptola pod sign. 3310).